

Dr hab. Beata Szluz, prof. UR

Rzeszów, 11.06.2023 r.

Uniwersytet Rzeszowski

Kolegium Nauk Społecznych

Aleja T. Rejtana 16 C

35-959 Rzeszów

Recenzja rozprawy doktorskiej

Mgr Sylwii Zubrzyckiej

pt. *Psychospołeczne korelaty kompetencji społecznych*

asystentów rodzin

napisanej pod kierunkiem dr hab. Marty Czechowskiej-Bielugi, prof. UMCS

i promotora pomocniczego dr Patrycji Zielińskiej

(zgodnie z uchwałą Rady Naukowej Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie z dnia 17.04.2023 r.)

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej została uchwalona: „dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności, dla dobra rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju, i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, w przekonaniu, że skuteczna pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w opiekowaniu się i wychowywaniu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami”. Celem działań asystenta rodziny jest praca z rodziną w problemach nie tylko wychowawczych, lecz także w sprawach codziennych. Jego pomoc polega na wsparciu w przezwyciężeniu trudności, w poprawie sytuacji życiowej, tak aby w przyszłości rodzina samodzielnie pokonywała własne problemy.

W nawiązaniu do tematu dysertacji podkreślam, że podjęcie uwidocznionej w tytule problematyki uważam za zasadne. Dostrzegam aktualność i znaczenie tych treści w naukach społecznych. Pragnę zauważyć, że zagadnienie – wpisuje się w pole badawcze pedagogiki – *psychospołecznych korelatów kompetencji społecznych asystentów rodzin*, nie jest badane i obrazowane w literaturze naukowej wystarczająco dogłębnie (są to zatem badania oryginalne). Doktorantka podjęła w rozprawie temat istotny zarówno w kontekście badań naukowych, jak również aplikowania do praktyki wysuniętych na podstawie tych eksploracji wniosków. Problematyka, którą zainteresowała się Autorka, umiejscawia rozważania w obrębie nauk społecznych, w zakresie pedagogiki, a szczególnie pedagogiki społecznej i pracy socjalnej.

Praca składa się z 250 stron, wraz z bibliografią, spisem tabel, rycin i schematów oraz aneksem (zawiera on tabele i narzędzie, tzn. kwestionariusz ankiety). Konstrukcja dysertacji jest poprawna. W układzie treści, co wskazuje temat dysertacji doktorskiej, sugeruję – podczas przygotowywania pracy do druku – przesunięcie rozdziału pierwszego na miejsce trzecie. Drugi rozdział będzie pierwszym, trzeci drugim.

Praca podzielona została łącznie na siedem rozdziałów, z których trzy pierwsze mają charakter teoretyczny, kolejny prezentuje metodykę badań, a trzy następne zawierają prezentację wyników własnych badań. Praca zawiera też wstęp i zakończenie. We wstępie Autorka uzasadniła dokonany wybór tematu pracy, wskazała przedmiot badań i ich cel [został on ukazany na s. 11-12], nakreśliła metodykę badań. Odniosła się do literatury:

(1) wskazała czołowych polskich naukowców, którzy zajmują się badaniem tej problematyki;

(2) zasygnalizowała, w jakiej dyscyplinie oparcie znajdują podjęte w dysertacji rozważania.

Rozprawę zamyka zakończenie oraz bibliografia, w której zostały wykazane opracowania wykorzystane przez Doktorantkę, ale do tego odniosę się w dalszej części recenzji.

Pierwszy rozdział [s. 14-44] poświęcony został funkcjonowaniu zawodowemu asystentów rodzin. Zagadnienie asysty jest ważne z uwagi na projektowane rozwiązania dotyczące profesji społecznych i praktykę. Doktorantka ukazała genezę asystentury w naszym kraju. Przedstawiła uprawnienia, zadania i kwalifikacje asystentów. Odniosła się do pełnionej przez nich roli, współdziałania z przedstawicielami służb społecznych. Mam pytanie do Doktorantki – jakie jest miejsce asystentów rodziny pośród asystentów w ogóle (AOS, AON itd.) i pośród przedstawicieli innych służb społecznych? Nie pominęła treści dotyczących metodyki pracy asystenta rodziny. Warto podkreślić, że Doktorantka przeprowadziła przegląd badań, które dotyczą asystenta rodziny. To cenna część dysertacji, która daje podstawę do z jednej strony zapoznania się z projektami badawczymi, wynikami badań, wnioskami itd., z drugiej strony umożliwia wykorzystanie tych treści podczas przygotowywania własnego projektu badawczego, a także dokonywanie porównań i dyskusję wyników badań.

Kolejny rozdział [s. 45-82] obrazuje ujęcie teoretyczne kompetencji społecznych. Autorka prezentuje w nim ich definicje, elementy, modele i klasyfikacje. W tej części pracy również znajduje się przegląd badań, w których respondentami byli przedstawiciele profesji społecznych i osoby, które przygotowują się do nich.

Dopełnieniem drugiego rozdziału jest część trzecia pracy [s. 83-107]. Treść zawarta w tym rozdziale koncentruje się wokół korelatów kompetencji społecznych. Doktorantka zarysowała stan badań, które dotyczą hierarchii wartości, strategii radzenia sobie ze stresem, nadziei na sukces i poczucia własnej skuteczności. Zaznaczam i doceniam dokonane przeglądy badań.

Rozdziały są napisane w oparciu o dobrze dobraną i bogatą literaturę naukową. Sugeruję, aby Doktorantka odważniej pisała tekst, dokonywała porównań, próbowała podejmować dyskusję, samodzielnie tworzyć wnioski itd. Dostrzegam w tym zakresie potencjał u Autorki pracy.

Prezentacja metodyki własnych badań została zawarta w rozdziale czwartym [s. 108-122]. Doktorantka przedstawiła przedmiot i cel badań, problemy i hipotezy badawcze. Znalazły tutaj swoje miejsce rozważania dotyczące zastosowanych metod, technik i narzędzi badawczych. Doktorantka wykorzystała obszerny i dobrze dobrany zestaw:

(1) Kwestionariusz kompetencji społecznych KKS (A. Matczak),

(2) autorski kwestionariusz ankiety do badania wiedzy społecznej i motywacji do pracy w pomocy społecznej (w tym, jako asystent rodziny),

a także:

(3) Skalę wartości M. Rokeacha, zaadaptowaną do warunków polskich przez A. Jaworską, A. Matczak, J. Bitner,

(4) Inwentarz do pomiaru radzenia sobie ze stresem Mini-COPE Ch.S. Carvera, w adaptacji Z. Juczyńskiego i N. Ogińskiej-Bulik,

(5) Kwestionariusz nadziei na sukces KNS M. Łaguny, J. Trzebińskiego, M. Zięby,

(6) Skalę uogólnionej własnej skuteczności GSES R. Schwarzera i M. Jerusalem, zaadaptowaną do warunków polskich przez Z. Juczyńskiego.

Autorka zarysowała teren badań (dlaczego taki teren, jaki jest uzasadnienie?), procedurę ich prowadzenia, dobór próby (celowy, arbitralny, nieprobabilistyczny) i scharakteryzowała respondentów. Do tego aspektu odniosę się w dalszej części recenzji. Mam pytanie: czy i jakie kryteria zostały zastosowane w aspekcie doboru próby do badań?

Trzy kolejne rozdziały zawierają prezentację wyników własnych badań. Doktorantka w piątym rozdziale [s. 123-152] przedstawia identyfikację posiadanych przez respondentów komponentów kompetencji społecznych i ich poziomów. Analizie poddała wiedzę asystentów rodzin. Ukazała specyfikę umiejętności społecznych, motywację do podjęcia pracy i po jej rozpoczęciu.

W następnej części [s. 153-171] Autorka scharakteryzowała posiadany przez asystentów poziom korelatów kompetencji społecznych, tj.: nadzieję na sukces,

poczucie własnej skuteczności hierarchię wartości i style radzenia sobie ze stresem.

Ostatni rozdział zawiera prezentację związków pomiędzy poziomem kompetencji społecznych a ich psychospołecznymi korelatami. Doktorantka poszukiwała przy pomocy analiz korelacyjnych powiązań pomiędzy zmiennymi. Pragnę docenić zastosowanie przez Doktorantkę metod statystycznych, z których umiejętnie skorzystała. Ten aspekt jest szczególnie ważny, ponieważ dobre przygotowanie w tym zakresie daje solidną postawę do dalszej pracy badawczej, naukowej.

Podsumowanie dysertacji zawiera wyniki badań, które zostały odniesione do postawionych problemów, a także wnioski. Została przeprowadzona weryfikacja hipotez badawczych. Doktorantka podjęła próbę interpretowania, dyskusji, wnioskowania. Bardzo ważne są w tym kontekście wnioski i rekomendacje. Bardzo ważne jest to, że Badaczka sformułowała wnioski dla praktyków. Dostrzec można zarówno wymiar poznawczy, jak i praktyczny w tej rozprawie. Mam pytanie do Doktorantki: czy i w jakim zakresie wnioski z badań można zastosować w praktyce, w jaki sposób?

Dostrzegam umiejętność poprawnego posługiwania się metodami ilościowymi, a także przygotowanie Doktorantki przez Promotorów zarówno do prowadzenia badań, jak i dokonywania analiz. Autorka przeprowadza analizę, buduje tekst, wykazuje umiejętność tworzenia wyводу naukowego. Ukształtowanie tych umiejętności daje młodej Badaczce dobrą podstawę do prowadzenia dalszych, samodzielnych badań naukowych.

Autorka zestawiała bibliografię [s. 204-237], uważam że bardzo bogatą, mając na uwadze temat dysertacji. Wyodrębniła literaturę, akty prawne i netografię, do których sięgnęła podczas przygotowywania rozprawy. Jednocześnie należy podkreślić, że Doktorantka odwołała się do szerokiego spektrum literatury przedmiotu. W zestawieniu odnalazłam publikacje nie tylko z zakresu pedagogiki, także z socjologii, psychologii, nauk medycznych oraz odwołania do publikacji zamieszczanych na stronach internetowych i do źródeł prawa. Wykaz bibliografii

świadczy o erudycji Doktorantki. Należy podkreślić, że Autorka sięgnęła do licznych prac w języku polskim i w językach obcych, co udokumentowała stosując przypisy w tekście.

Podczas czytania tekstu nasunęły się uwagi, a mianowicie:

(1) pierwsza z nich: podkreślam, że Doktorantka zna literaturę przedmiotu, jednocześnie w części teoretycznej powinna tworzyć więcej samodzielnego tekstu, np. rozbudować, uzupełnić go o własne wnioski;

(2) kolejna: jeśli wykorzystuje się przedziały wielkości pod względem liczby mieszkańców (według danych Głównego Urzędu Statystycznego), to muszą być one rozłączne, np. miasto powyżej 1 000 000, miasta od 500 000 do 999 999, miast od 250 000 do 499 999 itd. Podobnie jeśli chodzi np. o wiek badanych, staż pracy (np. 0-5, 6-10, 11-15 itd.) itp. Należy to w pracy skorygować, ponieważ ten błąd powtarza się;

(3) trzecia: moja uwaga dotyczy doboru próby. Pierwotnie zaplanowano objęcie badaniami 277 osób. Autorka podała na s. 117, że taka liczba badanych „umożliwiłaby uogólnianie wniosków badawczych”. Do analizy zakwalifikowano 225 kwestionariuszy, pozostałe odrzucono. Mam zatem pytanie, mając na względzie to, że podczas badań część kwestionariuszy jest odrzucana, dlaczego nie brała Doktorantka tego właśnie pod uwagę? Jest to jednak pewien mankament.

W trakcie lektury tekstu napotkałam pewne drobne błędy stylistyczne, interpunkcyjne i nieliczne „literówki” (np. s. 45 – ma być jednakowo napisane na stronie, tzn. „Słownik języka polskiego”, s. 7 – brakuje red. w przypisie dolnym nr 5, s. 8 – jest „opieki” ma być „pomocy” w przypisie dolnym nr 9, s. 9 – brakuje autora i tytułu przed odesłaniem do stron internetowych w przypisach np. nr 12 i 13 i s. 18 przypis nr 32, s. 18 – należy „skracać zapisy” w przypisach dolnych, np. przypis nr 30). W tytułach rozdziałów piątego, szóstego i siódmego oraz podrozdziałów warto zredukować powtarzające się: „badanych asystentów rodzin”. Może wprowadzić określenia: badanych, respondentów itd., aby uniknąć powtórzeń. Sugerowałabym, aby nie używać w treści pracy tytułów i stopni

naukowych, np. prof., dr (s. 9). Wystarczające jest podanie imienia i nazwiska badacza. Wykazy tabel, schematów, rycin należy raczej umieścić przez bibliografią. W pracy brakuje wykazu zastosowanych skrótów, które Autorka wykorzystuje. Warto spojrzeć na przywołane źródła prawa, które w przypisach dolnych nie są właściwie skonstruowane i napisane, np. s. 20, 21.

Przedstawione uwagi należy odczytać jako wskazówki. Uważam, że ze względu na nieliczne publikacje w zakresie podjętej tematyki warto, aby rozprawa została opublikowana. Rekomenduję zatem niniejszą dysertację do druku.

Reasumując, po wnikliwym przeczytaniu dysertacji stwierdzam, że przedstawiona do oceny praca spełnia wymagania stawiane przed rozprawą doktorską w ustawie o stopniach i tytule naukowym, w tym: „Art. 13 ust. 1 – Rozprawa doktorska, przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie problemu w oparciu o opracowanie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne, lub oryginalne dokonanie artystyczne, oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Wnioskuje zatem do Rady Naukowej Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie o dopuszczenie mgr Sylwii Zubrzyckiej do publicznej obrony.

11.06.2023 r.

Beata Szluz